

Jan Svenungsson

Den TIONDE SKORSTENEN i Uppsala

Projekt och förslag, 2013

www.jansvenungsson.com

I det här projektmaterialiet skall jag presentera tre alternativa förslag för uppförandet av en 19 meter hög skulptur i tegel i Uppsala, föreställande en skorsten: den **TIONDE SKORSTENEN**.

Min bakgrund i Uppsala:

Jag är född 1961 i Lund, men uppvuxen i Uppsala. När jag gick i nionde klass i Årtaskolan drabbades jag av insikten att jag skulle bli konstnär, en idé jag gick in för med maximal energi. Uppsalas stadsbiblioteket blev mitt första fönster mot den stora (konst)världen.

Under gymnasieåren på Katedralskolan etablerade jag internationella kontakter runt konstnären och surrealisten Man Ray och reste ofta till Paris. Senare studerade jag på Konsthögskolan i Stockholm och på Institut des Hautes Etudes en Arts Plastiques i Paris. 1995 fick jag ett stipendium till Berlin, där jag bor än i dag. Sedan 2011 är jag även professor i Wien.

Staden Uppsala kommer för mig alltid att vara förknippad med hur jag upptäcker konsten och surrealismen och hur några slumpvisa händelser, och några människors stöd vid rätt tillfälle – ger mening och form åt mitt liv.

Skorstensprojektets bakgrund:

I slutet av åttiotalet upptäckte jag att fotografier av en skorsten hade en märklig kraft att sätta fart på människors tolkningsförmåga.

Konfronterade med särskilt inramade foton av en skorsten jag funnit i Stockholm, satte alla besökare till min ateljé på Konsthögskolan igång att berätta vad de ansåg att bilderna betydde. Skorstenen fungerade som en katalysator för fantasin. Jag bestämde inte över tolkningarna utan överlät den funktionen till betraktarna.

1992 blev jag inbjuden till en utställning på Moderna Museet, och byggde där för första gången en "verklig" skorsten (fast den hade tak, och släppte inte ut någon rök). Denna "skorstensbild" i tre dimensioner hade en högst gåtfull, närmast magisk närvaro på platsen. Trots att den stod intill ett konstmuseum var det många som helt enkelt inte kunde acceptera att den skulle vara ett konstverk – då man ju såg "att det var en skorsten".

Jag svarade: "det är en skulptur som föreställer en skorsten".

Året därpå blev jag inbjuden att bygga en ny skorstensskulptur, denna gång för en världsutställning i Taejon, i Sydkorea. Jag gjorde den en meter högre: 11 m. Två år senare byggde jag en skorsten i den finska staden Kotka, och gjorde den ytterligare en meter högre. 1999 byggde jag nummer fyra och fem, i tyska Drewen och svenska Norrköping. Därefter har jag byggt ytterligare fem skorstenar – varje gång en meter högre än föregående, förutom den senaste som kom till i april i år. Den heter "Första skorstenen II" och är en återuppbyggnad (alltså 10 m) av den första skorstenen från Moderna Museet, vilken revs 1994. "Första skorstenen II" är ett beställningsverk för det mycket prestigefulla Städelmuseet i Frankfurt.

"Les Cheminees de Cologne", fotoobjekt, 1988

Stockholm	SVERIGE	10 m	1992
Taejon	SYDKOREA	11 m	1993
Kotka	FINLAND	12 m	1995
Drewen	TYSKLAND	13 m	1999
Norrköping	SVERIGE	14 m	1999
Greven/Hembergen	TYSKLAND	15 m	2001
Buxtehude	TYSKLAND	16 m	2005
Wanås/Knislinge	SVERIGE	17 m	2007
Hamm	TYSKLAND	18 m	2008
Frankfurt	TYSKLAND	10 m	2013
UPPSALA	SVERIGE	19 m	????

Skorstensprojekten kommer till, med olika långa mellanrum på platser ofta fjärran från varandra, när en kombination av omständigheter gjort ett projekt möjligt – och ett antal människor bestämt sig för att *göra allt för att se till att det genomförs*. Ensam kan jag inte genomföra ett sånt här projekt.

För mig är den exakta placeringen av skorstenen/skulpturen av den största betydelse. Platsen skall vara ”fel” på rätt sätt. Den skall bidra till att skapa en förskjutning i vaneseendet, som gör att omgivningen förändras och laddas med nya betydelser – olika beroende på vem det är som ser och tänker. Förbindelsen till surrealismen finns kvar, nu en surrealism för det tjugoförsta århundrandet.

Skorstensskulpturerna är i bästa sinne demokratiska konstverk. De förutsätter ingen teoretisk apparat hos betraktaren, de öppnar sig för vars och ens fantasi och förutsättningar – utan att hänvisa till en ”riktig” tolkning. Man kan som åskådare glädja sig åt ett ståtligt torn och uppskatta dess hantverk och skönhet – utan att ens förstå att det är ett konstverk man betraktar.

Människor har varit fascinerade av torn sedan kulturens gryning och murarkonsten har en flera tusen år gammal tradition. För mig är det centralt att genomföra byggprocessen med högsta möjliga precision. Jag arbetar alltid själv i bygglaget, hela tiden.

När mitt och murarnas arbete är klart – börjar det egentliga äventyret:

Betraktarens.

Den TIONDE SKORSTENEN i Uppsala:

Den nu aktuella skulpturen för Uppsala, är ett torn med **en höjd på 19 meter, en omkrets nedtill på 170 cm och omkrets upptill på 100 cm**. Tak av rostfritt stål.

Jag har varit i Uppsala flera gånger de senaste månaderna och har valt ut tre platser som jag kan tänka mig att bygga på. Dessa har sinsemellan olika karaktär, och skulle låta skorstensskulpturen rent fysiskt fungera på olika sätt i förhållande till sin omgivning.

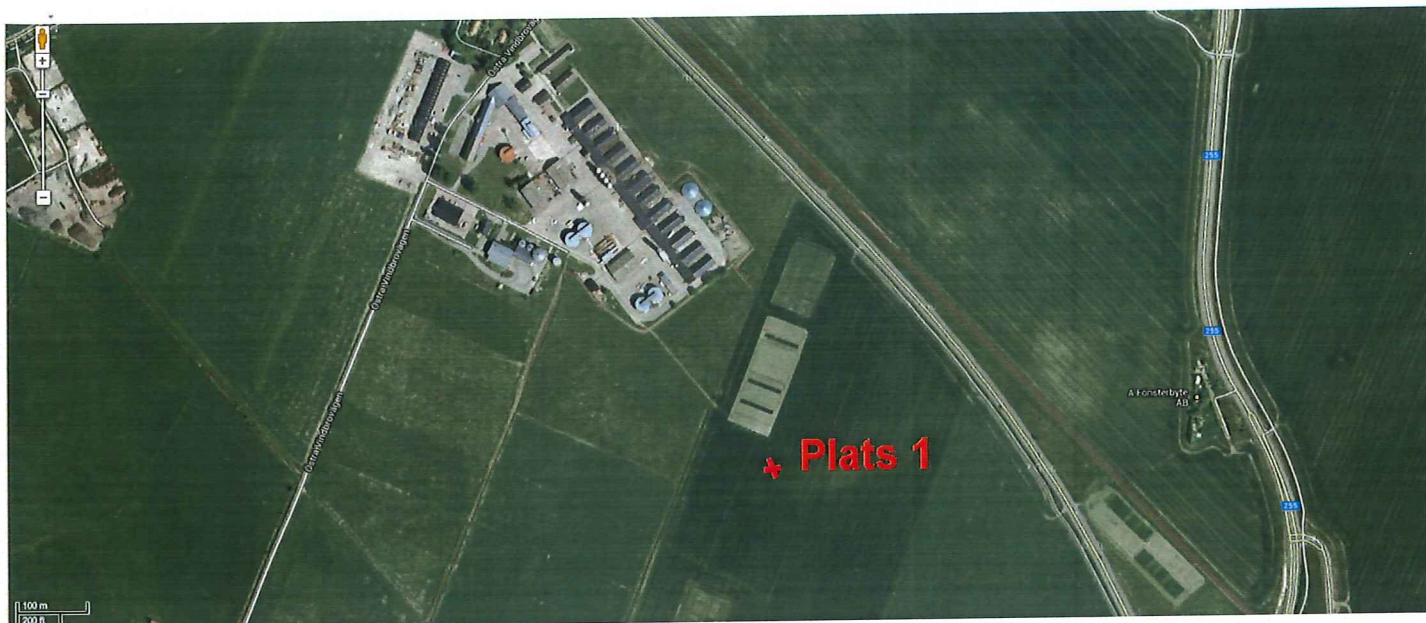
I samtliga tre fall avses skorstenen komma direkt upp ur jorden/gruset/gräset, utan synligt fundament eller övergång.

1. SLÄTTEN

Plats 1 – SLÄTTEN:

Ute i åkern, ca 200 m sydöst om det område som när jag växte upp kallades "Lilla Ultuna". Skorstensskulpturen skulle vara det första av Uppsala man ser när man kommer med tåget från Stockholm, en funktion som tidigare Sten Sture monumentet på åsen fyllde, innan träden växte för höga.

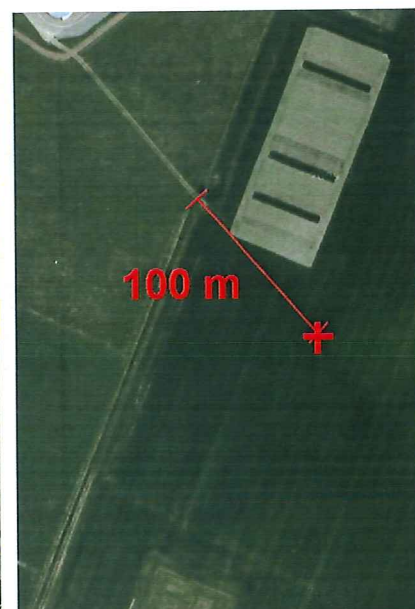
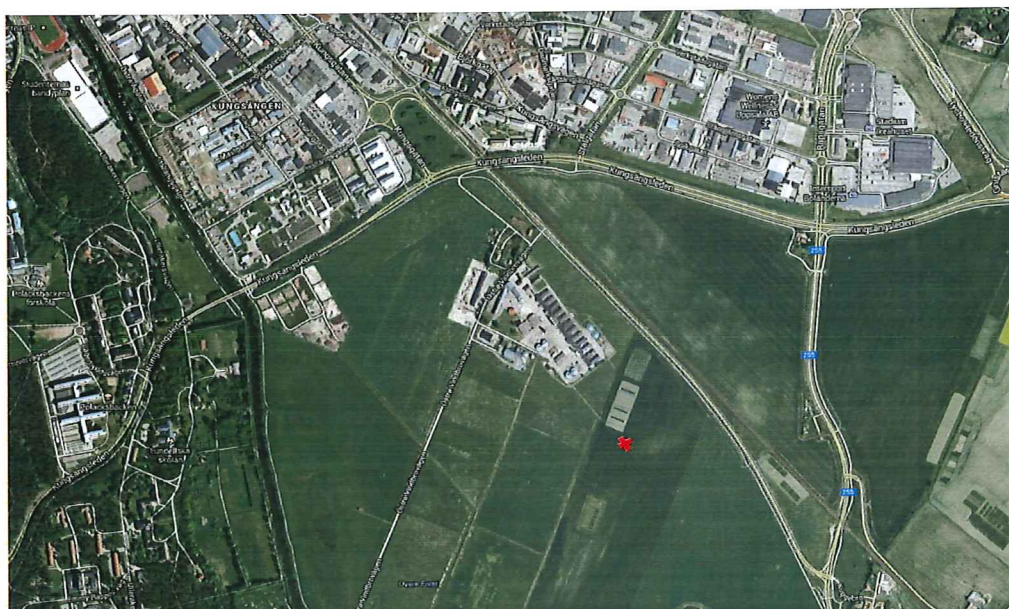
Placerad här skulle mitt 19 m höga torn bli synligt från vida omkring, men samtidigt uppfattas som "litet". Då landskapet, slätten, är så vidsträckt.

En förutsättning för placeringen är en överenskommelse med Lantbruksuniversitetet, som brukar marken, om att de kan anpassa sin plöjning/sådd, etc, till att det står ett torn i åkern. Något som tekniskt inte borde erbjuda några problem. Ingen stig skulle leda fram till konstverket, och det skulle stå utan skyddszon omkring sig.

Rent färgmässigt uppstår över årets lopp olika skönhetsvärden, när den röda skorstensskulpturen avtecknar sig mot vita – bruna – gröna – gula fält.

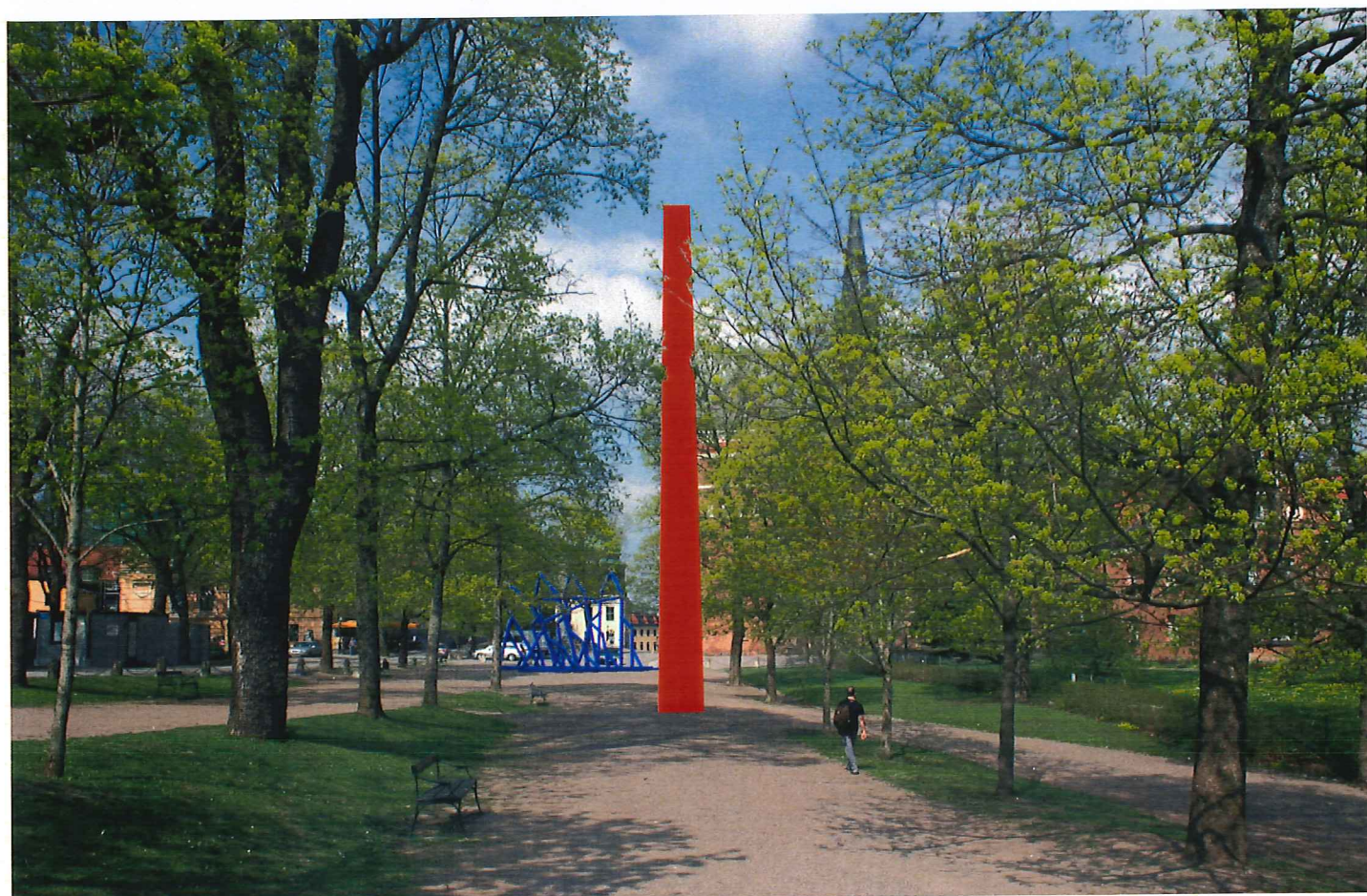
Placeringen är, såvitt jag förstår, inom det område som är försett med "Landskapsbildsskydd", och strax utanför det område som 2011 föreslagits som naturreservatet "Årike Fyris". Reservatet för Kungsängsliljan berörs ej.

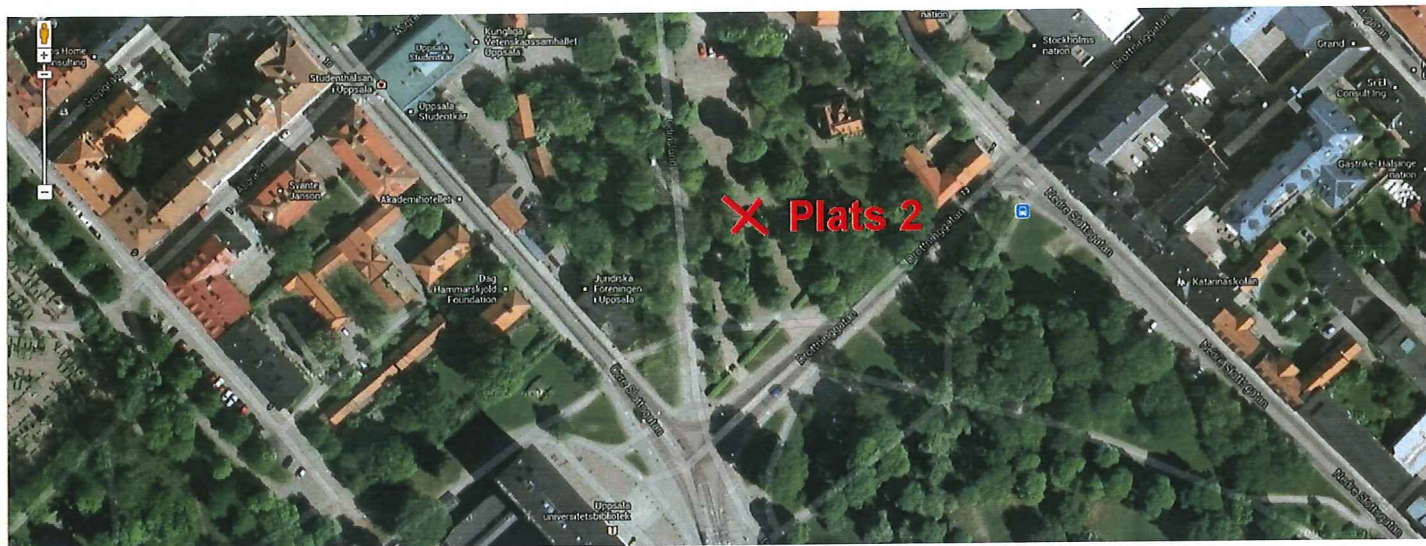
En personlig motivering till denna plats är att jag bodde med min familj på Källarbäcksvägen i Vilan. Jag vet inte hur många gånger jag cyklat vägen mellan Vilan och staden. Alltid med en blick mot åsen, och fälten framför. Numera är det från tåget jag först ser platsen.

2. ODINSLUND

Plats 2: ODINSLUND

I en grusstig mellan Carolinabacken och Helga Trefaldighets kyrka i Odinslund.

Placerad här blir min skorstensskulptur – mitt torn – en deltagare i ett urbant samtal mellan redan befintliga torn, förankrade i olika tider och kulturella funktioner. Slottets torn, de båda kyrkornas torn, till och med Gustavianum kröns av ett slags torn. Samtliga dessa torn är avsevärt högre än min skulptur, och kommer att dominera över den. Samtidigt skulle skulpturen stå tillgänglig för vem som helst att gå fram till – att gå fram till och mäta sig mot – vilket gör att också den skulle uppfattas som hög och stor, på nära håll. De omgivande träden är ungefär lika höga.

Rent stadshistoriskt, skulle min skorstensskulptur föra in en möjlig association till stadens andra sida (= andra sidan järnvägen) i detta av kyrkan, konungen och vetenskapen präglade rum.

Samtidigt är vår verklighet idag, 2013, präglad av nya sammanhang och av symboler som hela tiden får se sin betydelse förändrad. När jag presenterar en skorstensskulptur inför publik brukar jag påpeka att denna skorsten inte har det minsta med den industriella epoken att göra – utan att den helt och hållet är en produkt av informationssamhället.

Skorstensskulpturens uppgift är att väcka tankar, inte att släppa ut avgaser.

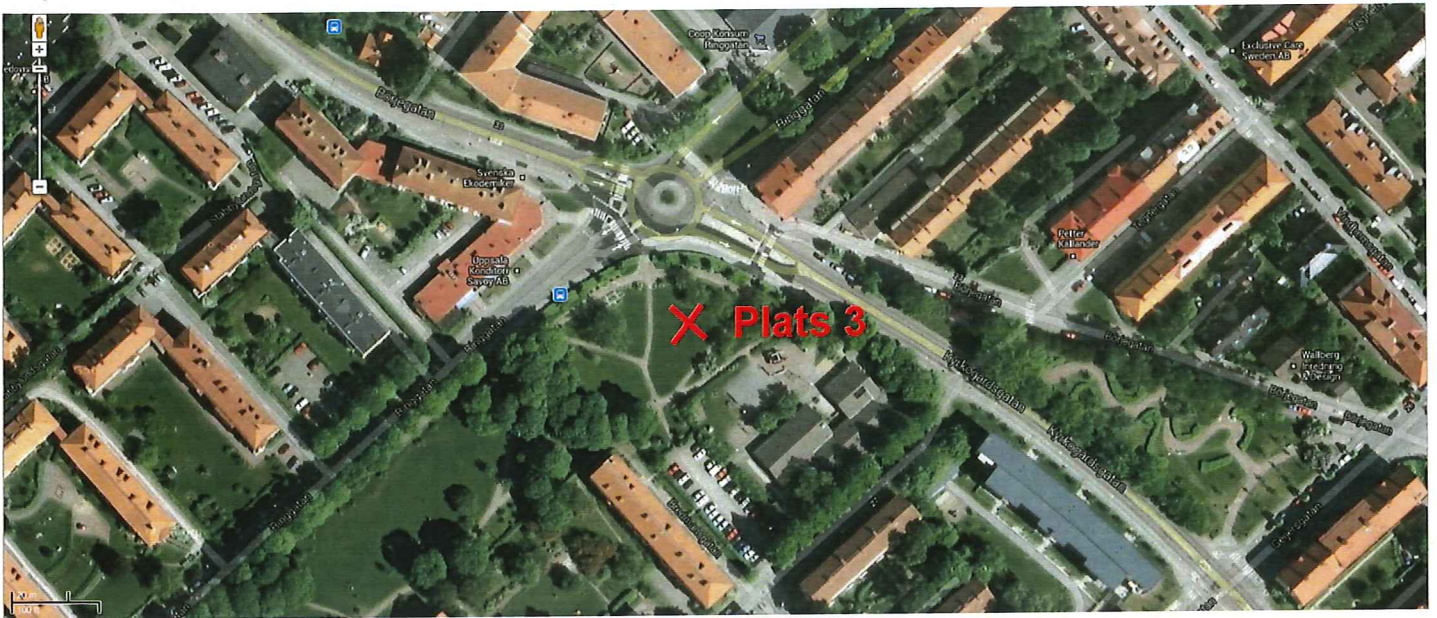
En personlig motivering till denna plats är att när min familj flyttade till Uppsala 1969, berodde det på att min far fått jobb som adjunkt hos ärkebiskopen. Hans arbetsplats låg strax intill.

3. LUTHAGEN

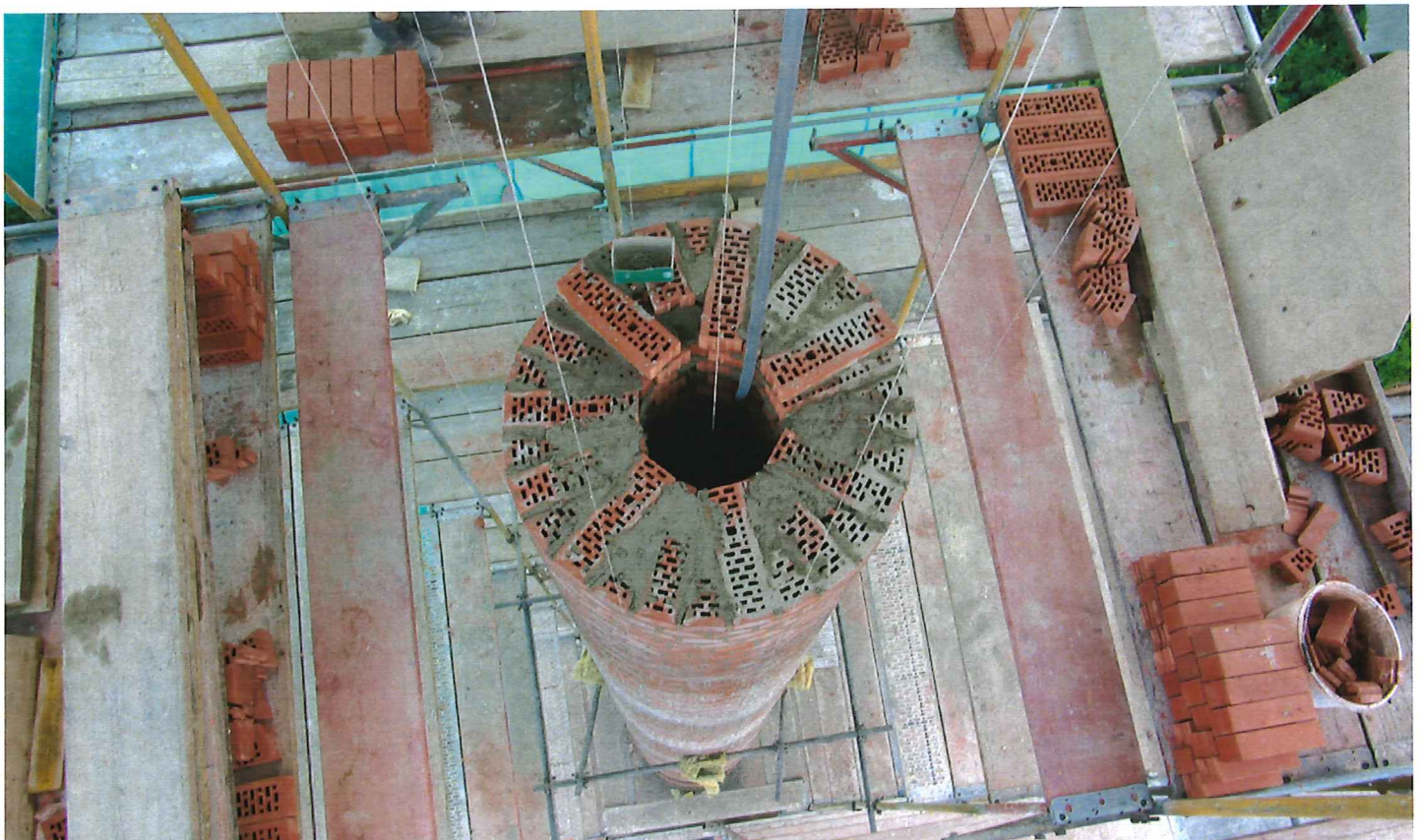

Plats 3: LUTHAGEN

I den lilla parken vid rondellen där Ringgatan, Kyrkogårdsgatan och Börjegatan möts.

På den här platsen, med en placering mitt i gräsmattan ca 40 meter från Kyrkogårdsgatan, skulle skorstensskulpturen till skillnad från på de andra platserna, få en monumental verkan. Den omgivande bebyggelsen, liksom träden, är låg och ligger på ett visst avstånd. Inget är högre här än 19 m. Här blir skorstensskulpturen ett ensamt majestät, ett nav i stadsdelen, en central punkt, en nål mot himlen.

Även här finns en personlig motivering. När jag från Källarbäcksvägen flyttade in till staden som 18-åring, hamnade jag i ett hyresrum längst ut på Tiundagatan. Också detta är alltså en plats jag cyklat förbi ett otal gånger – och det röda HSB huset i funkis som ligger mitt emot platsen har jag alltid tyckt är ett av Uppsalas vackraste.

Genomförande:

Att bygga ett 19 meter högt runt och koniskt torn i tegel är en hantverksmässig utmaning. Samtliga murare jag arbetat med har varit fascinerade av utmaningen och stolta över resultatet.

Av logistiska skäl anlitar jag alltid ett byggföretag som entreprenör, ett företag jag har förtroende för. Sedan "anställer" jag mig själv som hantlangare på arbetsplatsen. På detta sätt kan jag hålla hela processen under uppsikt, lära känna och motivera murarna och ta itu med de problem som uppstår omedelbart. Samt finnas till hands när nyfikna förbipasserande undrar vad vi håller på med.

Ett anbudsförfarande för ett projekt av det här slaget är uteslutet. Jag kan inte välja en medhjälpare för att hjälpa mig måla en tavla enligt principen "billigast får jobbet". Inte heller kan jag göra det när jag skall bygga en skulptur.

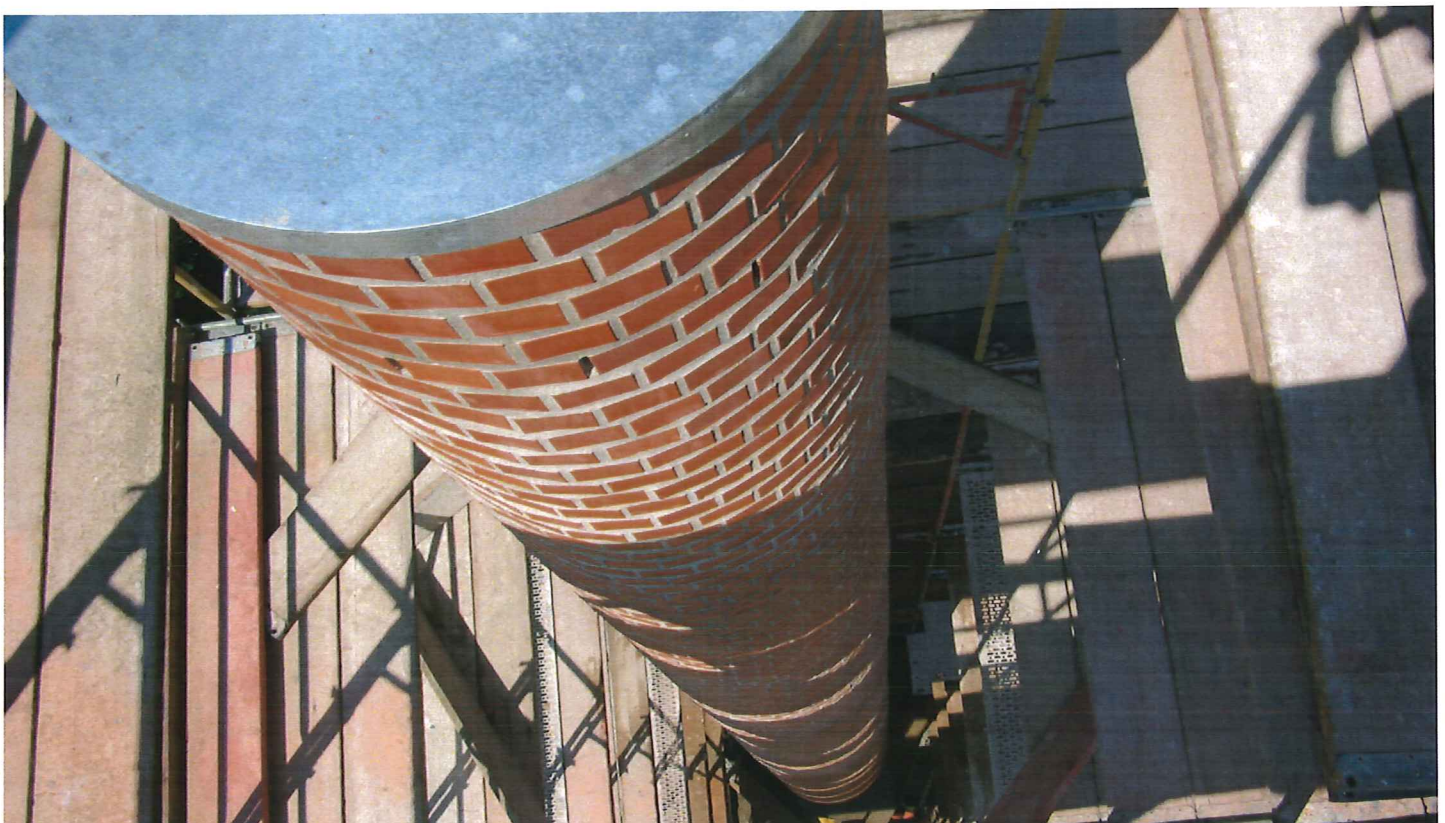
För ett projekt i Uppsala, är det min högsta önskan att få med Ronny Murare i teamet. Ronny är den skickligaste murare jag träffat. Han byggde den "Åttonde skorstenen", samt skorstensfragmentet i Uppsala Konsthall hösten 2012. Ronny vill inget hellre än att bygga en skorsten till, men han är 72 år gammal så det finns inte obegränsat med tid.

Kostnad:

I Uppsala har jag valt Sh-bygg som entreprenör. Blir det aktuellt, kommer Ronny Murare att projektanställas av företaget. Sh-bygg har gett mig en uppskattning av kostnaderna som av naturliga skäl inte är platsspecifik. Byggtiden, förutom grunden, beräknar vi till 25 dagar. Med bra väder kan den bli kortare. Grunden anläggs ett par veckor i förväg, det arbetet tar några dagar.

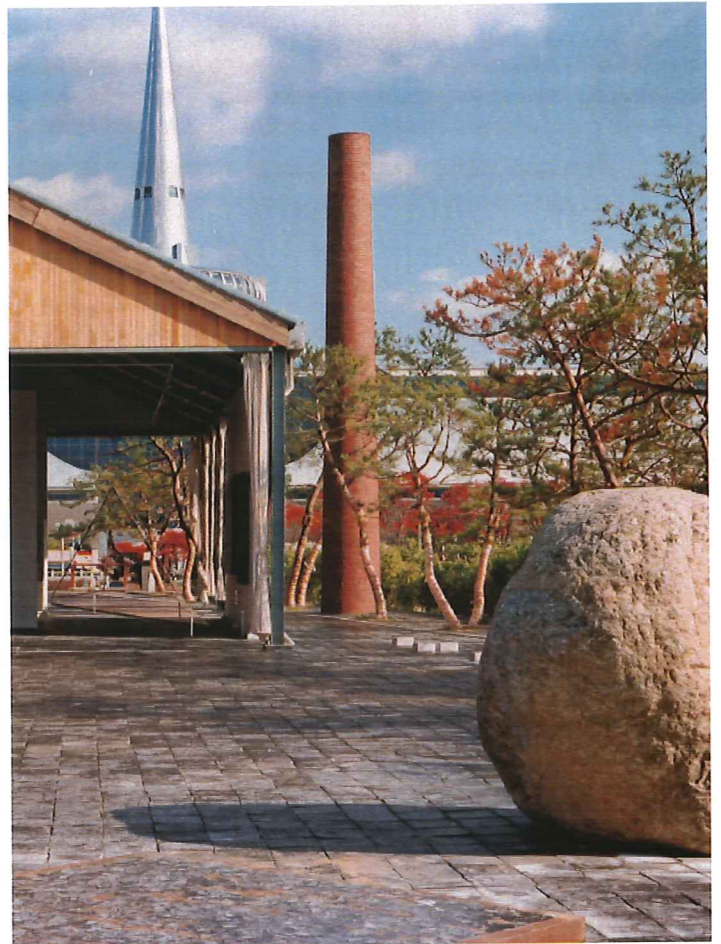
Baserad på den kalkyl som nu föreligger, kan totalkostnaden (= bygg och grundkostnader + mina kostnader + mitt honorar) anges till **1 100 000 kr + moms**. Om grundförhållandena på platsen skulle nödvändiggöra pålning eller dylikt – eller om det uppstår arkeologiska problem – måste dessa kostnader beräknas separat.

Sh-bygg är dessutom intresserade av att leda ett sponsringsinitiativ. Detta är naturligtvis ytterst positivt, men den diskussionen är inte min att föra. Mitt ansvar är att gestalta och utföra konstverket på bästa tänkbara sätt, utan tekniska eller estetiska kompromisser.

"Första skorstenen", 10 m, 1992 (riven 1994)
Moderna Museet, Stockholm, Sverige

"Andra skorstenen", 11 m, 1993
Expo '93, Taejon, Sydkorea

"Tredje skorstenen", 12 m, 1995 (riven 2007)
Kotkas stadskärna, Finland

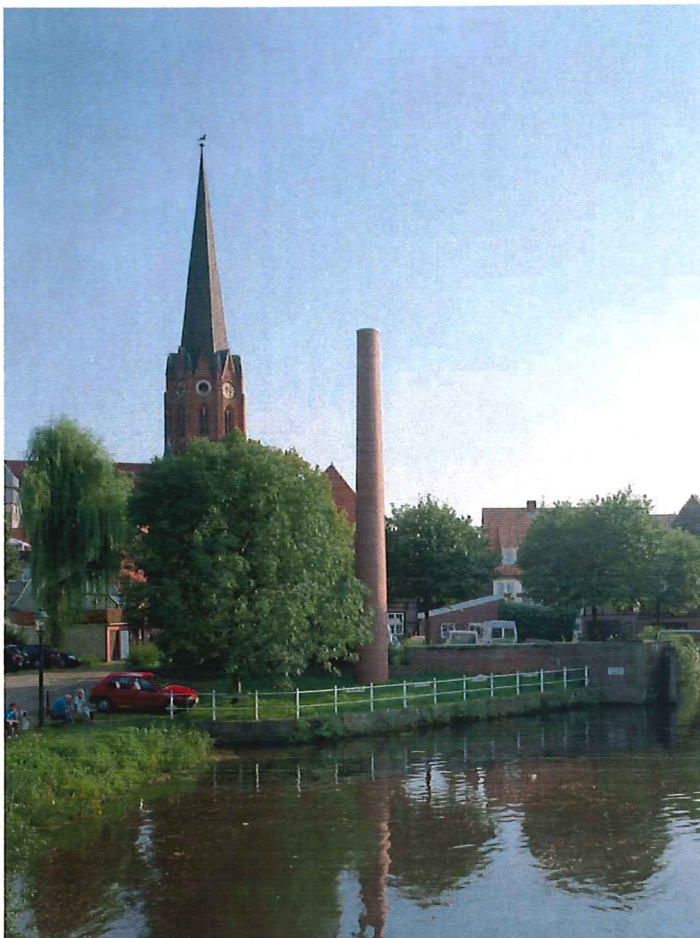
"Fjärde skorstenen", 13 m, 1999
Internationale Kunstforum Drevon, Tyskland

"Femte skorstenen", 14 m, 1999
Motala Ström, Norrköping, Sverige

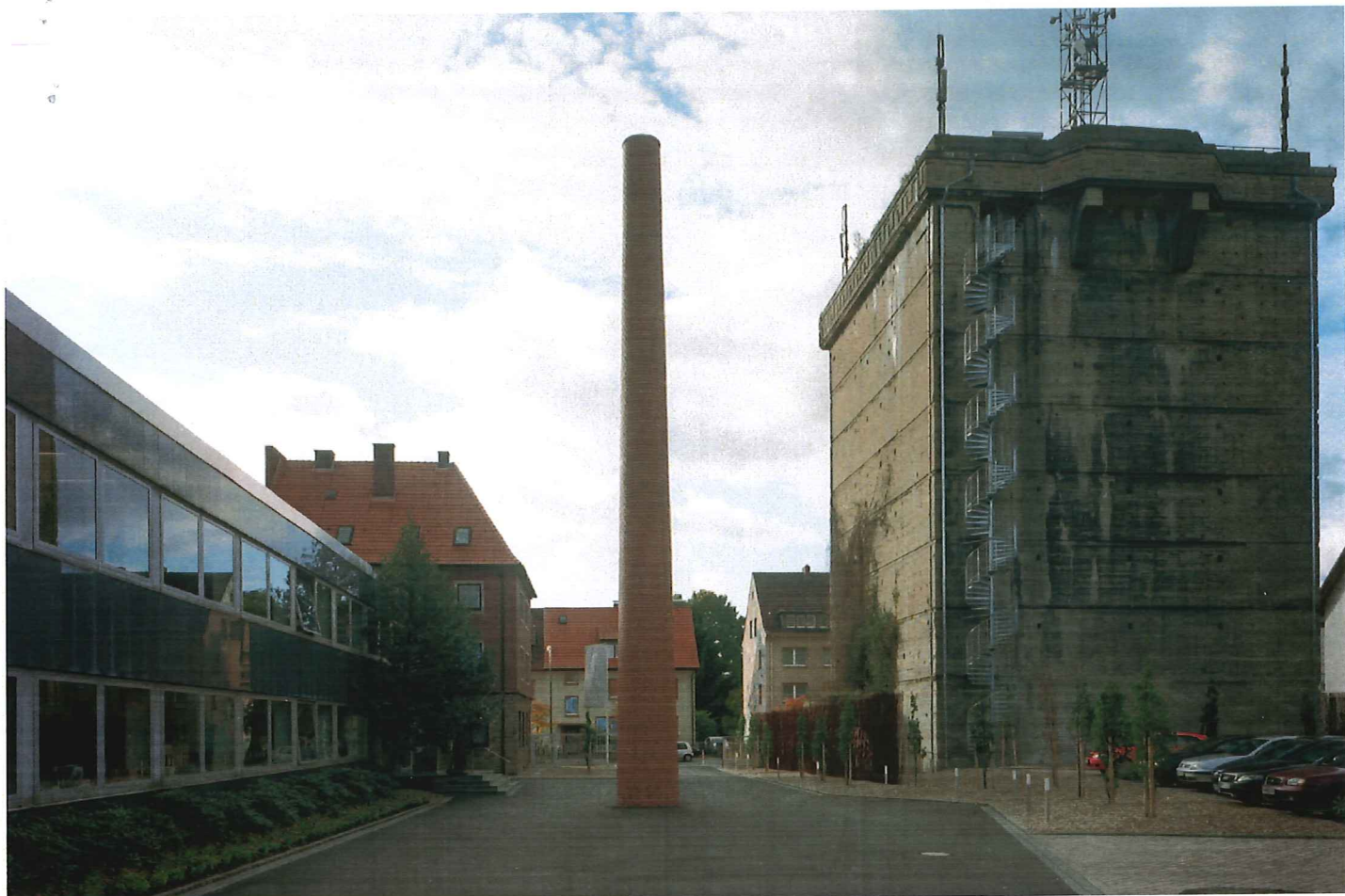
"Sjätte skorstenen", 15 m, 2001
Grevén/Hembergen, Tyskland

"Sjunde skorstenen", 16 m, 2005
Buxtehudes stadskärna, Tyskland

"Åttonde skorstenen", 17 m, 2007
Wanås/Knislinge, Sverige

"Nionde skorstenen", 18 m, 2008, Firma Jäckering, Hamm, Tyskland

"Första skorstenen II", 10 m, 2013, Museum Städel, Frankfurt am Main, Tyskland